

Il Patrimoni mundial en Svizra

Bains culturals e natirals da muntada extraordinaria

■ L'onn 1975 è entrada en vigor la Convenziun da l'UNESCO davart la protecziun dal Patrimoni mundial cultural e natural. Quella ha l'intent da preservar ed intermediar en tut il mund bains culturals e natirals da muntada extraordinaria. Questa preschentaaziun infurmescha davart la Convenziun en general e purtatescha ils singuls lieus dal Patrimoni mundial situads en Svizra.

Il Patrimoni mundial da l'UNESCO
L'UNESCO furma ina da las radund 20 organisaziuns spezialisadas da las Nazzions unidas. Tar las incumbensas da l'UNESCO tutgan la promoziun da l'educaziun, da la scienza e da la cultura sco er activitads sin il sector da la comunicaziun ed infurmaziun (politica da medias).

Sin il champ da la cultura furma la Convenziun da Den Haag per la protecziun da bains culturals en cas da conflicts armads dal 1954 il pli impurtant instrument per la conservaziun dal bain cultural. Il World Heritage Committee da l'UNESCO tgira il patrimoni mundial da l'umanitad. Quel furma ina distincziun extraordinaria ch'è colliada cun l'obligaziun da preservaziun da bains culturals e da bains natirals.

La basa per la surdada da la distincziun «Patrimoni mundial» furma la convenziun correspundenta dal 1972; entrada en vigor è quella il december 1975. L'onn 1978 han ins lantschà la glista dal Patrimoni mundial cun inscriver ils emprims dudesch lieus.

La Convenziun ha la finamira da proteger e da mantegnair per l'entira umanità bains culturals e natirals che possedan «ina valor universal extraordinaria». Quai vegn fatg a basa da propostas dals stadis sez e resguardond la singularitad, autenticitad ed integritad dals bains respectivs.

Organisaziun

Per l'implementaziun da la Convenziun è responsabel in gremi intergubernamental, il Comité dal Patrimoni mundial. Tar ils 21 commembers da quel sa tracta da delegads da stadis che represchentan tut ils continents e circuls culturals. Quels vegnan elegids da l'assemblea generala dals stadis signataris da la Convenziun dal Patrimoni mundial. Il Comité decida mintg'onn davart l'admissiun da novs lieus en la glista dal Patrimoni mundial ed examinescha, schebain ils bains che fan gia part da quella correspundan anc als criteris fixads en la Convenziun. Il Comité vegn sustegnì da divers gremis dal fatg internaziunals.

Basa legala

Basa legala furma, sco gia menziunà, la Convenziun internaziunala dals 23 da november 1972 davart la protecziun dal Patrimoni mundial cultural e natural ch'è entrada en vigor il 1975. Ils bundant 190 stadis signataris s'obligheschan d'inventarisar, proteger e mantegnair sez il patrimoni cultural situà en lur territorii. A medem temp garanteschian els in l'auter la collavuraziun internaziunala e l'agid vicendaivel per pudair ademplir quest'incumbensa.

Procedura

Mintg'onn dastga mintga stadi signatar inoltar duas propostas per bains che duain vegnir recepids en il Patrimoni mundial da l'UNESCO. Questas propostas ston però gia esser cuntegnidas dus onns en la glista da las propostas (glista tentativa) che mintga pajais de-

La regiun dal Grond Gletscher d'Aletsch – Patrimoni natural mundial dapi il 2001.

FOTO: PD

pona tar l'UNESCO e la quala vegn actualisada regularmain.

Ina giada ad onn, per ordinari l'entschatta fanadur, sa scuntra il Comité dal Patrimoni cultural per decider davart las propostas dals stadis. Il Comité po approvar, refusar u spustar la recepziun da las singulas propostas e dumandar tenor basegn ulteriuras infurmaziuns da vart dals stadis. La glista dal Patrimoni mundial da l'UNESCO vegn publicitada cuntinuadamain.

Criteria

En la glista dal Patrimoni mundial vegnan be recepids lieus ch'han, tenor l'opinioni dal Comité dal Patrimoni mundial, ina muntada universal extraordinaria per motivs istorics, artistics u scientifics. Per decider davart la recepziun vegnan applitgads ils criteris generals exclusivitat, autenticitad ed integritad, en colliaziun cun in u plirs dals 10 criteris da l'UNESCO.

Fin il 2005 vegnivan ils criteris per ils bains culturals e per ils bains natirals manads separadamain. Dapi lura vegnan quels examinads per mintga object comunablamain. La gronda part dals lieus dal Patrimoni mundial figureschan ubain sco Patrimoni cultural (tenor ils criteris 1 fin 6) ubain be sco Patrimoni natural (tenor ils criteris 7 fin 10); ma en il fratemp èn gia vegnids recepids var 30 lieus ch'adempleschan criteris or dad omaduas spartas.

Glista dal Patrimoni mundial

L'UNESCO maina ina glista che cumpiglia tut ils lieus dal Patrimoni mundial. Quella cuntogna actualmain bundant 1000 lieus che sa repartan sin radund 170 pajais. Da quai appartegnan bundant 800 lieus al Patrimoni cultural mundial e bundant 200 al Patrimoni natural mundial. Radund 40 da quests lieus han in caracter transnaziunal, vul dir ch'els èn attribuids a dus u dapli stadis.

Il Patrimoni mundial en Svizra

En Svizra sa chattan 12 lieus sin la glista dal Patrimoni mundial da l'UNESCO (situaziun dal 2020). Da quels appartegnan nov al Patrimoni cultural mundial e trais al Patrimoni natural mundial; quatter da quests lieus han in caracter transcunfederal u transnaziunal.

La Svizra aveva gia segnà l'onn 1975 la Cunvegna dal Patrimoni mundial. L'onn 1983 èn alura vegnids designads ils emprims trais lieus dal Patrimoni mundial en Svizra, numnadamain la claustra carolingica Son Jon a Müstair, la citad veglia dals Zähringers a Berna e la prinzi-abazia barocca da Son Gagl. Cun questas differentas furmas da construcziun e da diever d'edifizis sacrali e profani e resguardond trais epocas fitg

differentas, èn ins stà da l'avis d'avair registrà per entant las pli impurtantas contribuiziuns da la Svizra al Patrimoni cultural mundial.

Pir la fin dals onns 1990 ha il Cussegl federal preschenta al Comité novas nominaziuns. L'onn 2001 han ins recepì cun la regiun Alps Svizras Jungfrau-Aletsch l'emprima giada in lieu dal Patrimoni natural en Svizra. Sper ils dundesch lieus che fan actualmain part da la glista da l'UNESCO (cf. las preschentaaziuns sutvart), ha la Svizra mess il 2017 duas ulteriuras propostas sin la glista tentativa: la punt da la Val Salgina da Robert Maillart ad Aschera ed ils vegls gauds da faus en la Val di Lodano (TI) e sin il Bettlachstock (SO).

Organisatoricamain pon be ils stadis signataris sez inoltrar nominaziuns. A nivel internaziunal vegnan quellas deliberadas e transmessas tras il Cussegl federal. A nivel naziunal èn l'Uffizi federal da cultura e l'Uffizi federal d'ambient responsabels per il Patrimoni mundial en Svizra. La Cumissiu da l'UNESCO en Svizra cusseglia la Confederaziun supplementarmain en sias relaziuns cun l'UNESCO.

Da princip pon persunas singulas, organisaziuns, vischnancas u chantuns proponer ina candidatura. Basa legala per la reconoschientscha dals lieus dal Patrimoni mundial pussaivels furma la Lescha davart la protecziun da la natira e da la patria dal 1966. La basa per la protecziun ed il mantegniment dals lieus dal Patrimoni mundial en Svizra furma la Lescha federala davart la planisaziun dal territori dal 1979. Tant ils chantuns respectivs sco er l'uffizi federal responsabel ston approvar la nominaziun, pir alura decida il Cussegl federal definitivamain davart ina candidatura.

Claustra Son Jon a Müstair (1983)

La claustra deriva dal temp enturn il 800 e vala sco fundaziun da Carl il Grond. Dapi il 12avel tschientaner è la claustra in convent benedictin. L'atraccziun speziala furman ils frescos carolingics ch'èn vegnids rescuverts a la fin dal 19avel tschientaner e che represchentan in ciclus da maletgs da parad.

Citad veglia da Berna (1983)

La citad veglia da Berna cumpiglia edifizis da plirs tschientaners ch'èn sa mantegnids per gronda part en lur substanza originala. Malgrà las funcziuns adina pli complexas che Berna ha d'ademplir sco citad federala, ha la citad veglia pudì mantegnair sia structura medievals.

Prinzi-abazia da Son Gagl (1983)

La claustra benedictina da Son Gagl è vegnida fundada l'onn 719; fin sia secularisaziun l'onn 1805 ha ella furmà in

impurtant center cultural da l'Occident. La biblioteca e l'archiv cumpiglian ina collecziun ordvart custaivla da manuscrits dal temp medieval tempriv e furman ensemen cun la baselgia claustrala in ensemble d'edifizis barocs.

Ils chastels da Bellinzona (2000)

Las fortificaziuns medievals da la citad da Bellinzona cumpiglian il chastè central Castelgrande, ils chastels vischnants Montebello e Sasso Corbaro sco er ils mirs da defensiu che collian quels.

Alps Svizras Jungfrau-Aletsch (2001/07)

Il territori da 824 km² che cumpiglia las muntognas Eiger, Mönch e Jungfrau sco er il Grond Gletscher d'Aletsch furma il pli grond territori engletschà coherent da la terra franca da l'Eurasia. Il 2007 han ins extendì il territori oriund dal Patrimoni natural mundial a la grondezza odierna.

Monte San Giorgio (2003)

Il Monte San Giorgio è ina muntogna da 1097 m situada tranter ils bratschs meridionals dal Lai da Lugano. Ella vala sco il pli impurtant lieu da chat per fossils dal trias mesaun. Exchavaziuns scientificas han manà a la glistha dapi il 1924 numerusas petrificaziuns da peschs, reptils, crustaceas ed insects. Il 2010 è il lieu dal Patrimoni natural vegnì cumplettà tras la part meridionala da la muntogna situada en l'Italia.

Terrassas da vignas da Lavaux (2007)

Las spundas stippas vers il Lai da Geneva tranter Losanna e Vevey han muntgs gia utilisà en il 11avel tschientaner per cultivar vignas. Las terrassas da vignas s'extendan sur bundant 40 kilometers e dattan perditga dal svilup d'ina ritga cuntrada culturala.

Arena tectonica Sardona (2008)

Il territori da radund 300 km² enturn il Piz Sardona furma la regiun da cunfin tranter ils chantuns Grischun, Glaruna e Son Gagl. Qua cuvran stressas da crap d'ina vegliadetgna da radund 250–300 milliuns onns stressas bundant pli giuvnas. Questa ruttadira inversa dat perditga a moda bain visibla da process tectonics ed ha gidà a chapir la furmaziun da muntognas.

Viafier Alvr-Bernina (2008)

La lingia da la Viafier retica Alvr-Bernina collia Tusaun cun Tirano. Ils dus trajects èn vegnids terminads il 1904 resp. 1910 e valan sco capodovra tecnica or dal temp da pionier da la viafier; a moda exemplarica integreschan els er la cuntrada da cultura circumdanta ad in'interacziun fascinanta tranter tecnica e natira.

La Chaux-de-Fonds/Le Locle (2009)

Las citads schumellinas La Chaux-de-Fonds e Le Locle èn sa svilupadas en il 18avel tschientaner ad impurtants centers da l'industria d'uras svizra. La strenga colliaziun tranter lieus da producziun e d'abitare han dà la tempra a las citads; gia Karl Marx aveva descrit la citad da La Chaux-de-Fonds sco «ina sulletta manufactura d'uras».

Palissadas preistoricas enturn las Alps (2011)

Da quest lieu dal Patrimoni mundial fan part 111 abitadis da palissadas dal temp tranter 5000 e 500 a.C. Radund la mesadad da quels sa chattan en Svizra (en 15 chantuns), ils auters sa repartan sin ils ulteriurs stadis ch'han part da las Alps e da las Prealps (Frantscha, Germania, Austria, Slovenia ed Italia).

Ovra architectonica da Le Corbusier (2016)

L'ovra architectonica da Le Corbusier ch'è vegnida recepida en la glista dal Patrimoni mundial cumpiglia en tut 16 edifizis da quest impurtant represchentan da l'architectura moderna. Cun la Villa Le Lac e la Maison Clarté sa chattan dus edifizis en Svizra, ils ulteriurs èn repartids sin ulteriurs stadis da l'Europa Occidentala (Frantscha, Germania, Belgia) resp. en l'America dal Sid ed en l'Asia (Argentina, India, Giapun).

Patrimoni cultural immaterial e Memoria dal mund

Sper la Convenziun dal Patrimoni mundial ha la Svizra ratifitgà ulteriuras convenziuns da l'UNESCO areguard il patrimoni cultural e natural (reservats da biosfera) resp. sa participescha als programs correspundents.

L'onn 2008 ha la Svizra ratifitgà la Convenziun per la preservaziun dal Patrimoni cultural immaterial. Il 2011 ha l'Uffizi federal da cultura preschenta in'emprima glista cun 167 tradiziuns vivas e cumplettà quella tras in inventari online cun ina documentaziun cumplessiva (cf. www.tradiziuns-vivas.ch).

Il program Memoria dal mund (Memory of the World) è vegnì lantschà il 1993, suenter che la biblioteca naziunala a Sarajevo era vegnida destruida intenziunadamain il 1992. La finamira dal program è da mantegnair il patrimoni documentar e da render enconuscent ed accessibel quel a moda universal.

La Svizra na sa participescha betg anc a quel cun in comité naziunal, ma tuttina èn gia vegnids inscrits en quel divers fundus che sa chattan sin territori svizzer: L'Archiv dal post central internaziunal per praschuniers da guerra, 1914–1923, dal Comité internaziunal da la Crusch Cotschna (2007), l'Archiv da la Societad da las nazzions 1919–1946 (2009), las collecziuns da documents da Jean-Jacques Rousseau a Geneva e Neuchâtel (2011), il relasch dal Montreux Jazz Festival (2013), la Biblioteca Bodmeriana 1916–1971 (2015), las Decleraziuns da pievels indigens davant las Nazzions unidas 1982–2015 (2017), l'Archiv da la Biblioteca abaziala da Son Gagl (2017).

Da la Memoria dal mund fa er part la Chanzun dals Nibelungs (recepida il 2009 sin dumonda da la Germania), da la quala in dals exemplars ils pli cumpless sa chattan en la Biblioteca abaziala da Son Gagl.

La preschentaaziun:

Dossier «Patrimoni mundial da l'UNESCO en Svizra».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4566
www.chatta.ch